

Pałac w Wilanowie

Wilanów to lewobrzeżna dzielnica Warszawy, położona w południowej części miasta. Jest to jedna z najstarszych osad znajdujących się w okolicach Warszawy. Pierwotnie wioska nazywana była Milanowo lub Milanów. Pochodzi ona od nazwy osobowej Milon lub Milan, wywodzącej się prawdopodobnie z imion złożonych typu Miłosław, Miłobrat. Obecna nazwa nadana miasteczku została w XVII wieku po wybudowaniu rezydencji i pochodzi najprawdopodobniej poprzez nawiązanie do antycznego określenia pałacu Villa Nova.

Pierwszy pałac w Wilanowie wzniesiony został w latach 1677-1696, na polecenie ówczesnego króla polskiego i marszałka wielkiego koronnego Jana III Sobieskiego (1629-1696). Głównym projektantem rezydencji był znany polski architekt Augustyn Wincenty Locci. Pierwotna budowla była stosunkowo niewielka. Był to parterowy dwór o układzie typowym dla zabudowy jaką spotkać można było na terenie Rzeczypospolitej. Liczne sukcesy militarne oraz wzrost znaczenia monarchy w następnych latach wpłynęły na znaczne poszerzenie pierwotnego projektu. W miejscu dworu powstał okazały barokowy pałac. Budowla miała aż dwie kondygnacje, a wieże połączone zostały z pałacem imponującymi galeriami. Całość łączyła w sobie elementy dworu szlacheckiego, włoskiej willi ogrodowej i francuskiego pałacu w stylu Ludwika XIV. Architektura pałacu stanowi efekt połączenia sztuki europejskiej ze staropolską tradycją budowlaną. Rezydencja otoczona została angielskim parkiem krajobrazowym. Na początku XIX wieku z inicjatywy ówczesnego właściciela, Stanisława Kostki Potockiego w pałacu urządzone zostało muzeum (było to jedno z pierwszych publicznych muzeów na terenie Polski). Pałac wraz z otaczającym go parkiem i zabudowaniami, przetrwał w praktycznie niezmienionej formie czasy zaborów, wojen i okupacji. W 1945 roku rezydencja przeszła na własność państwa, stając się oddziałem Muzeum Narodowego w Warszawie. Jest to jedyna z nielicznych zabytkowych budowli w Warszawie, która w niezmienionej postaci przetrwała także burzliwy okres II wojny światowej. Pałac po dziś dzień zachowuje swoje walory historyczne oraz artystyczne i uważany jest za jeden z najważniejszych i najznamienitszych zabytków polskiej kultury narodowej. W 1954 roku rezydencja została poddana gruntownej renowacji. Wtedy też przeprowadzona została konserwacja wielu bezcennych zabytków, a wnętrza pałacowe odzyskały swój pierwotny wygląd. Obecnie w pałacu ma swoją siedzibę utworzone w 1995 roku w wyniku wydzielenia z Muzeum Narodowego w Warszawie - Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie. Dla zwiedzających udostępnione są: Sala Biała z wizerunkami kolejnych właścicieli pałacu (w tym króla Jana III i innych przedstawicieli rodu Sobieskich), Pomnik konny Jana III i Galeria Południowa (dawne krużganki okalające ogród), Biblioteka Króla, Antykamera (dawny przedpokój) i Sypialnia Króla, Wielka Sień i pomnik konny Jana III, Antykamera i Sypialnia Królowej, ozdobiony oryginalnymi XVII-wiecznymi malowidłami ściennymi Gabinet al Fresco, Gabinet przed Galerią, Galeria Północna i Gabinet Etruski, Galeria Obrazów zwana Muzeum i Galeria Krajobrazów oraz Sień Dolna.

JAN III SOBIESKI

Jan III Sobieski herbu Janina urodził się w 1629 roku w Olesku (obecnie Ukraina), który odziedziczyła w spadku jego matka. Był synem pierwszego świeckiego senatora Rzeczypospolitej, Jakuba Sobieskiego, który już od młodych lat przygotowywał do służby publicznej. Na jego wychowanie złożyły się dwa czynniki - etos rycerski przodków, kultywowany przez jego matkę, Teofilę oraz edukacja, jaką młody Jan odbył w Krakowie, a następnie podczas podróży po Europie, gdzie zapoznawał się z systemami rządów, sposobami prowadzenia wojen, sztuką i kulturą innych państw. bardzo szybko zadebiutował na polach bitewnych, gdyż jego dorastanie i dorosłość przypadły na burzliwe czasy. Brał udział w kampaniach wojennych przeciw Szwecji, Turcji, Moskwie, Tatarom i Kozakom, osiągając ostatecznie stanowisko hetmana wielkiego koronnego - najwyższego dowódcy wojskowego. Jednocześnie piastował godność marszałka wielkiego koronnego, co zapewniło mu awans do grona najpierwszych senatorów Rzeczypospolitej. Jan Sobieski stał się jedną z najpotężniejszych osób w państwie. Tron, na który go wybrano w 1674 roku, był ostatnim stopniem imponującej i błyskotliwej kariery. Jego dwudziestodwuletnie panowanie było okresem stabilizacji Rzeczypospolitej, po zawirowaniach powstania Chmielnickiego, wojny polsko-rosyjskiej i potopu szwedzkiego. Uchodził za wybitnego dowódcę wojskowego i był popularny wśród poddanych. W 1672 roku Sobieski przeprowadził jedną z najbardziej imponujących operacji wojskowych w historii, znaną jako wyprawa Sobieskiego na czambuły tatarskie. Dysponując zaledwie 3 tysięczną jazdą konną pobił kilkudziesięcioletnie wojska tatarskie, uwalniając 44 tysiące ludzi z jasyru. Rok później odniósł spektakularne zwycięstwo nad Turkami pod Chocimiem. Najważniejsze jednak zwycięstwo Sobieski odniósł w bitwie pod Wiedniem nad Turkami w 1683 roku. Po tym wydarzeniu Osmanie nazwali go "Lwem Lechistanu", a papież Innocenty XI w 1684 uhonorował go tytułem fidei defensor (obrońcy wiary). Pod koniec swojego życia król był już mocno schorowany. Zmarł w wyniku zawału serca 17 czerwca 1696 roku w Pałacu w Wilanowie.

Pałac w Natolinie

Pałac Natoliński powstał w latach 1780 – 82 na terenie dawnej Bażantarni królów: Jana III Sobieskiego i Augusta II Mocnego, w ostatnich latach życia Augusta Czartoryskiego, wojewody ruskiego i właściciela dóbr wilanowskich. Po jego śmierci w 1782 roku dobra te odziedziczyła córka wojewody księżna Izabela Lubomirska. W związku z jej wyjazdem za granicę, Pałac nie był zbyt często użytkowany przez właścicieli, a w czasie oblężenia Warszawy w 1794 roku przez wojska rosyjskie i pruskie został uszkodzony.

W 1799 roku Bażantarnia wraz z Wilanowem przeszła na własność Aleksandry Potockiej, żony Stanisława Kostki Potockiego, wybitnego przedstawiciela polskiego Oświecenia. Jedyne dziecko tej pary – syn Aleksander ożenił się z Anną (Anetką) z Tyszkiewiczów, która jako zdolna malarka i rysownicza oraz entuzjastka starożytności, miała wielki wpływ na powtórne urządzenie Bażantarni. Na cześć jedynej córki Aleksandra i Anny Potockiej – Natalii (ur. 18 marca 1807), posiadłość zyskała nową nazwę – NATOLIN. Po rozwodzie z Anetką Aleksander Potocki władał Natolinem aż do śmierci w 1845.

Kolejnym właścicielem dóbr wilanowskich został jego syn August Potocki, uczestnik Powstania Listopadowego, zmuszony po jego upadku do ucieczki za granicę. ożenił się z kuzynką Aleksandrą z Potockich. August zmarł bezpotomnie w 1867 pozostawiając majątek żonie, która w testamencie zapisała dobra wilanowskie Ksaweremu Branickiemu. Ostatnim prywatnym właścicielem pałacu w Natolinie był jego syn Adam (1892-1947).

Za twórcę pałacu w Natolinie uznaje się Dominika Merliniego, choć autor jedynej obszernej monografii historycznej Natolina, prof. Stanisław Lorentz, wskazuje raczej na Szymona Bogumiła Zuga. Nie wynika to jednak jednoznacznie z zachowanych dokumentów. Zug był na pewno jednym z autorów projektów wnętrza i detali architektonicznych, a także nadzorował prace budowlane. Z jego tekstów pochodzą również informacje na temat wyglądu pałacu i parku. Podobnie jak Merlini także i Zug zasłużył się dla rozwoju stylu

klasycystycznego u schyłku Rzeczypospolitej, zwłaszcza w Warszawie, gdzie zaprojektował m.in. ewangelicko-augsburski kościół Św. Trójcy na placu Małachowskiego.

Kolejnym wielkim architektem, zasłużonym zarówno dla Natolina, jak i dla architektury klasycystycznej w Polsce, był Chrystian Piotr Aigner, protegowany i przyjaciel Stanisława Kostki Potockiego, autor m.in. projektu kościoła Św. Aleksandra na Placu Trzech Krzyży i fasady kościoła Św. Anny na Krakowskim Przedmieściu.

Architektura Pałacu Natolińskiego nawiązuje do modnych letnich rezydencji w stylu klasycystycznym, w szczególności do wiejskich pałaców z rotundowymi salami, charakterystycznych dla „ostatniego tchnienia” baroku, swoistego połączenia pomiędzy stylem barokowym a wczesno-klasycystycznym. Już na pierwszy rzut oka styl pałacu natolińskiego przypomina styl francuskiego klasycyzmu z czasów panowania Ludwika XVI.

Pałac zaprojektowano na rzucie prostokątnym, rotundowa sala nie została umieszczona symetrycznie na środku budynku, lecz w tzw. trakcie parkowym, przybierając formę zewnętrznego portyku. Powstał w ten sposób unikatowy Salon Otwarty, miejsce spotkań, koncertów i zabaw. Strop nad salonem oparto na 6 kolumnach jońskich zakończonych kapitelami w kształcie baranich rogów (ozdobionych dodatkowo baraniami głowami i girlandami). Podobne rozwiązania można znaleźć w całej Europie, np. wśród projektów Sir Williama Chambers’a, twórcy wielu angielskich założeń parkowo-ogrodowych oraz Charlesa Camerona.

Od strony dziedzińca elewację dzielą dwa symetryczne ryzality, czyli występy, które zwiększają powierzchnię pomieszczeń, zarówno na parterze, jak i na piętrze budynku. Pomiędzy ryzalitami, w powstałym w ten sposób zagłębieniu murów znajduje się główne wejście do Pałacu. Bryłę budynku zdobi attyka, z dekoracjami w kształcie wieńców dębowych. Okna zaprojektowano i wykonano w stylu francuskim zachowując charakterystyczne proporcje i okiennice, zarówno zewnętrzne z regulowanymi żaluzjami, jak i wewnętrzne chroniące przed ucieczką ciepła.

Na pierwotny charakter wnętrz pałacowych wielki wpływ miał Stanisław Kostka Potocki i jego współpracownik, sprowadzony z Rzymu, architekt, malarz i rysownik – Vincenzo Brenna. Według jego projektów wykonano ówczesne dekoracje malarskie (polichromie) m.in. Salonu Otwartego, Bawialni i Jadalni.

W roku 1806 nowi właściciele Natolina – Potoccy – zdecydowali się na przebudowę wnętrz pałacowych. Anna Potocka zawarła w tej sprawie umowę z rzeźbiarzem Wirgiliuszem Baumanem, który miał wykonać dekoracje sztukatorskie i tzw. marmoryzacje ścian według projektu Aignera. Bauman należał do zespołu pracującego kilkanaście lat wcześniej dla króla Stanisława Augusta Poniatowskiego i ozdabiał m.in. Zamek Królewski w Warszawie. Z Aignerem współpracował też w Puławach, w posiadłości Czartoryskich.

W 1946 roku, w czasie prac konserwatorskich odsłonięto polichromię sklepienia, wykonaną według pierwotnego projektu Vincenzo Brenny, przedstawiającą niebo widziane z wnętrza ogrodowej antycznej pergoli, otoczone głowami Gorgon i innych potworów.

Z pierwotnego, bogatego wyposażenia ruchomego Pałacu do XXI wieku właściwie nie zachowało się nic poza przytwierdzonymi do ścian detalami i pojedynczymi rzeźbami. W latach 1939-1945 z Pałacu zniknęły m.in. meble z cennych gatunków drewna, obrazy, marmurowe rzeźby, wazony, wazy i inne naczynia z brązu, porcelana, lustra, świeczniki itp. Obecne ruchomości pałacowe to przedmioty nabyte już po wojnie, wypożyczone z muzeów lub zakupione ze środków CEN